

Uj Idők

Szépirodalmi, művészeti, képes hetilap és kritikai szemle

Előfizetési ára
Negyedevre . . . 12.— pengő
Egy hónapra . . . 4.20 pengő
Egyes szám ára . . . 1.— pengő

Szerkeszti Herczeg Ferenc

Az Uj Idők
képeinek, valamint bármely
szövegrészének még kivonatos
utánnyomása is tilos

Otvenedik évfolyam

1944 április 29

17. szám

Magyar művészet a félmúltban

Írta: Lyka Károly

Kevés város vált olyan hirtelenül a művészet központjává mint Budapest azokban az években, amelyekben megkötötték a kiegyezést, Deák Ferenc művét, el egészen addig az országos sokadalomig, amellyel a milleniumot megünnepezték. Budapest igazi fővárossá épült át, ez lett székhelye az országgyűlésnek, a legmagasabb hivataloknak s az építkezés olyan hatalmas arányú lett, hogy még egy sereg külföldi építész is bőven jutott munkához. Ide tódult a festők, szobrászok túlnyomó része, a legtöbb szobrot itt állították fel, a díszítő szobrászat is itt jutott a legtöbb munkához. A festők számára Budapest kínálkozott a legjelentősebb központnak kiállításai, múzeumi révén, itt okulhattak a festők egymás munkáin, a pályázatok itt dőltek el, itt jelent meg a legtöbb képes lap s munkát adott a rajzoló művészeknek. Ne felejtjük el, hogy az arcképfestők itt jutottak a legtöbb megrendeléshez, mert itt élt a legtöbb politikai és szellemi előkelőség, itt volt a polgárság leggazdagabb családainak otthona.

Ezek s még egy sor más ok valóban kívánatossá tette a Budapesten való letelepedést.

Kívánatossá, de főképp eleinte nem éppen könnyűvé. Mert ha kissé közelebről nézzük az idetelepedés mikéntjét s annak részleteit, egyszerűen egész sor nehézségre bukkanunk, amelyek nem várt akadályokat gördítettek a munka megkezdése elé. A szobrászok például alig találtak alkalmas munkahelyet. Múteremre gondolni sem lehetett. Mikor Engel József Széchenyi szobrát mintázta, kénytelen volt erre a célra a Lovardát kölcsönkérni. 1874-ben Huszár Adolf az Eötvös-szobrok mintázását Liphay Béla br. szívésségéből egy ideig annak palotájában kezdte meg egy rögtönzött múteremben, végre a Főváros tanácsa megkönnyítette rajta és átengedte neki erre a célra a városligeti Körhintát, ezt a „mútermet“ aztán felhasználta egy évvel utóbb a Petőfi-szobor mintázására is. Könnyen képzelhető, hogy egy ilyen helyen a munka télen körülbelül lehetetlen volt. A kor legkiválóbb szobrásza, Izsó Miklós, egyideig a mai Rákóczi-út mentén, jóval túl a Rókuson egy kertben tartotta műhelyét; ez akkor már „messze a várostól“ feküdt, ahova veteményes kertek közt lehetett eljutni, ha nem volt éppen feneketlen a sár. Utóbb fölfedezett egy üres telket a mai Rózsa utcában, ott kezdett mútermet építeni 1874-ben a Petőfi-szobor mintázására, de a munkát megadályozta korai halála. A kiegyezés után a híres Belezsny-kertben rendezett be mútermet egyesült erővel két szobrász: Halász László és Kugler Ferenc.

De még jóval később is nagy volt a múteremhiány, aminek következtében Stróbl Alajos 1882-ben az

akkori Zeneakadémia egyik termében mintázta Liszt Ferencnek és Erkel Ferencnek ama szobraikat, amelyek az Operaház homlokzatának földszintjét díszítik. Ott ült neki modellt a két nagy zeneszerző s ezzel megtörtént az a páratlan eset, hogy két nagy emberünk még élteben kapott nyilvános helyen szobrot.

Stróbl utóbb már a Várbazár egyik helyiségében mintázhatott, bár ez nyirkosságánál fogva nem volt a legkivánatosabb munkahely. Mégis hol festők, hol szobrászok voltak kénytelenek ráfanyalodni, sőt jobb híjján a Női Festőiskolát is ott helyezték el.

A festők sem jártak jobban. Mikor Benczúr Gyulát hazahívta a kormány, a Tudományos Akadémiát kellett felkérni, hogy neki átengedje egyik helyiségét ideiglenes műteremnek (1883). Madarász Viktor, midőn Párizsból hazatelepedett (1870), úgy oldotta meg a kérdést, hogy a mai Vilma királynő-útnál villaszerű műteremházat épített magának. Tehette, mert akkor még vagyonos ember volt. A többi festő úgy segített magán, ahogy éppen tudott. Csak lassan gyarapodott a műtermek száma: a házépítetők nem tartották eléggé jövedelmezőnek.

A műtermi munka után késő délután vagy esténként szívesen keresték fel egymás társaságát. Az előkelő klub-élet nem volt ínyükre, sem a Nemzeti Casino, sem az Országos Kaszinó, később a Park-Klub csak kivételesen látott művészt. Inkább egymás közt, vagy írókkal, színészekkel szerettek együtt lenni. Már elég korán, 1873-ban megkísérelték ezeknek az együttléteknél bizonyos állandóbb formát adni s megalapították a Magyar Írók és Művészek Társaságát, Szigligeti lett az elnök, Telepy Károly képviselte az elnökségben a művészeket, Szana Tamás művészeti író volt a titkár. Ez az egyesülés azonban nem volt hosszú éltű. Jóval később alakult meg a Nemzeti Szalon, eleinte klubnak; tagjai, művészekon kívül, a közönség köréből is kerültek ki. A helyiséget Nagy Lázár festő és iparművész szerelte fel magyaros bútorral, a falakat teleaggatták képekkel, amelyek vevőre vártak. A klubot hamar megkedvelték, mert ott zenét is lehetett hallani, táncvigalomban is lehetett részt venni. A dolog szépen indult, ám a képek petrezselymet árultak. Rövidesen fel kellett hagyni a klub-jelleg fönntartásával, mert az igazi célját, a művásárt, sehogy sem szolgálta. A Szalonból egyszerű kiállítási helyiség lett.

Néhány festő-tagja volt a Pósa-asztalnak az Orient-szálló különszobájában (Feszty Árpád, Vágó Pál, Mesterházy Kálmán, stb.), ahol jókedvű, zajos mulatózások folytak, ezek bizony vajmi kevés szellemi élményt kínáltak. Egyébként a nagy többség színész és ujságíró

volt. Feltűnő, mily ritka volt egyébként írók és művészek komolyabb, bensőbb barátkozása, elmélyedt eszmecseréje, egymásra hatása. Alig fűzte őket egymáshoz értékesebb szellemi kapcsolat, egymás lelki vágyairól, alkotó munkálkodásuk problémáiról ilyen szórakozások alkalmából alig esett szó, legkevésbé a Pósa-asztalnál, mely különben is rövid életű volt.

Áll ez az idősebb mesterekről is. Ezeknek is volt asztaltársaságuk, ahol egy-két pohár sör mellett kedélyesen, csöndesen elterefélgettek a Virágcsokor vendéglő különszobájában, amelynek díszül Lotz Károly megfestette Bacchus diadalmenetét. Lotzon kívül oda járt Benczúr Gyula és testvére, Béla, Székely Bertalan, Mészöly Géza, Sáska mérnök, legtöbbjük müncheni iskolatárs. Az irodalom embereivel ők sem tartottak fönn bensőbb szellemi kapcsolatot.

Leginkább kávéházak voltak az ifjabb nemzedék esti tanyái, előbb a Váci-utcai Korona, később az Oktogon-téri Abbazia és Nicoletti kávéházak, még később a Royal és Kairo is. Ezek rendszerint egyúttal művészetpolitikai hadállások is voltak. Mint mindenütt a világon, ahol egy városban sok művész él, itt is csoportok, kis klikkek keletkeztek, amelyek hol művészeti stíluskérdésekben, hol kiállítási ügyekben, hol a kormány művészeti intézkedéseiben nagyon eltérő érdekeltséget képviseltek. Ilyenfajta viták napirenden voltak.

Derűsebb esetek azok a művész-vigasságok, amelyeket a közönség részvételével rendeztek, félig-meddig a müncheni Fastnacht, félig-meddig a párizsi Mi-carème emlékeként. Ezeknek a mulatságoknak Feszty Árpád és Stróbl Alajos volt a főmestere, a színhely pedig az Epreskert, ahol a Mintarajztanoda és Mesteriskola növendékeinek voltak munkatermei. Olykor hetekig dolgozták a regényes kert fái és épületei közt festők és szobrászok, hogy fantasztikus színhelyét formálják a jelmezes mulatozásoknak. Ezekkel sikerült is időlegesen a közönséget a művészek közé vonzani, ami tulajdonképpen céljuk volt. De egyben jellemezte is ennek az időszaknak dárídós kedvét, a nagyon elharapódzott kivilágos-kivirradtig való mulatozásokat, híres táncokat, nagystílusú cigányozásokat. Egy egész sor művész is benne élt ebben a dárídós életben és nem csoda, ha ezeknek a jókedvű éjszakáknak szellemi lecsapódásaként sokaknál a nappali munka olyan életképek megfestését jelentette, amelyek nem valamely művészi elmélyedés szülöttei, hanem csak a hirtelen ötleté, az adomázó kedvé.

Mindez természetesen a budapesti művészeknek csak egy részéről áll. Ezzel a vidám hangoltsággal szöges ellentétben volt a megélhetés nehézsége. Még 1868-ban olvassuk: „Művészeti viszonyaink olyanok, hogy magában véve csekély, de biztosított jövedelem is nevezetes súllyal bír.“ Írták ezt akkor, amikor oly sokan folyamodtak a Nemzeti Múzeum képtárőri állásáért, amelyet aztán Ligeti Antal nyert el. A megélhetés valóban nem volt könnyű, műkereskedelem alig volt, a tárlatok ritkák, a vásárlások még ritkábbak. Csak az arcképfestés mutatkozott eléggé kiadósnak.

A budapesti művészéletet ebben az időszakban jellemzi, hogy legtöbb kiváló művésznünk nem vett benne élénk részt. Munkácsy és Zichy külföldön tartózkodott, Szinyei és Mednyánszky vidéken. Budapesten élt ugyan Székely és Zala, de mindakettő elszigetelt, magába vonult master, Madarász szinte idegennek érezte magát az életkedvtől eltelt Budapesten, Mészöly a nagyot-hallása miatt kerülte a társaséletet. Egyedül Benczúr Gyula jelentett bizonyos értelemben központot. De ő is szívesebben élt a műhelyében. A budapesti művészéletet a többi, ezeknél kisebbrangú művész együttese jellemezte.